

Благој СТОИЧОВСКИ

РЕВОЛУЦИОНЕРНАТА И УЧИТЕЛСКА ДЕЈНОСТ НА ТОДОР КАМЧЕВ

Тодор Камчев е еден од плејадата дејци од XIX и XX век што не ѝ е познат на нашата историографска наука и за чија дејност малку се знае. Единствениот прилог што нуди податоци за неговиот животопис и дејност го презентира Никола Киров Мајски во едно од последните негови дела „Ликови на група бележити македонски револуционерни дејци“¹⁾. Но и покрај тоа, тој со својата револуционерна и учителска дејност е познат трибун не само во Тиквешкијата туку и во цела Македонија.

Роден е во Неготино, во 1880 година. Потекнува од сиромашно занаетчиско семејство. Откако го завршил III клас на прогимназијата во Штип, со согласност на родителите, поднел молба до Управата на Солунската гимназија со цел да биде примен да го продолжи своето образование како стипендист во Солун. За негова среќа одговорот бил позитивен и тој бил примен под услов секоја година да плаќа по 2 лири пансионска такса. Но и таа мала сума неговиот татко не бил во состојба да ја плаќа, и Тодор не можел да го продолжи своето образование.

Но, во тие времиња, поради недостигот од квалификувани кадри, за учители се назначувале и лица со пониско образование. Така, Тодор Камчев²⁾ прво бил назначен за учител во селото Барово, а наредната година во селото Клиново, Тиквешко.

Уште како ученик во Штип, Тодор Камчев стапил во врска со новооснованата Внатрешна Македонска Организација во градот, благодарение на учителот Трајчо Калајчиев. Директорот на прогимназијата Христо П. Коцов и неговиот другар Тодор

¹⁾ Образи на група бележити македонски револуционери дејци, събрал Никола Киров Мајски, София (1962), 81—114 (необјавен ракопис—машинопис), Фонд Никола Киров Мајски, кутија бр. 3, Архив на Македонија, Скопје.

²⁾ Никола Киров Мајски, цит. труд, стр. 82.

Лазаров во 1894 година во заедништво со Даме Груев и Гоце Делчев го основале Революционерниот комитет во Штип и репише да основаат слични комитети насекаде во Македонија³⁾. Првата негова обврска доверена од страна на Организацијата била да разнесува писма, куршуми, револвери и др.

Првата година од неговото учителствување (1898—1899) Тодор Камчев ја минал без поголеми тешкотии. Во селото Барово бил мошне добар со селаните и совесно ја обавувал својата работа во училиштето. Но во селото Клиново, во пролетта 1900 година заедно со учителот од соседното село Рожден започнале револуционерна дејност со цел да ги организираат селаните од двете села и да им вдахнат дух за борба за ослободување од турските зулуми и неснасните давачки.

Есента 1906 година Т. Камчев се сретнал со четата на Добри Даскалов⁴⁾ кај местото „Четино“ близу селото Клиново. Таму се сретнал и со селани од истото село, меѓу кои имало и негови ученици. Тука дознал дека младите го презеле раководството со селските работи.

По завршувањето на учебната година Тодор Камчев се вратил во Неготино и бил назначен за секретар на Училишното Настојништво^{4а)}, додека претседател бил Петар Атанасов, човек кој уживал авторитет во Неготино. Училиштето се состоело од забавиште, четири одделенија и еден клас прогимназија. Приходите на училиштето се обезбедувале со доброволни прилози на граѓаните, како и од приходите на црквата од каде што биле обезбедувани и платите на петте учители.

Како што е познато, Даме Груев и Гоце Делчев биле ангажирани да основаат револуционерни организации. Таква организација во Неготино била формирана во 1894 година. Нејзината дејност особено се засилила по враќањето на Александар Станоев⁵⁾ од Солун, по завршувањето на гимназијата. Прва негова задача била да ја организира неготинската младина, да им ги објасни целите на ВМРО со цел да ѝ служат на својата татковина. Младинците со радост ја прифатиле идејата на Станоев и биле формирани групи, раководени од десетари. Тодор Камчев бил избран за десетар на една група, во која влегле следните младинци: Методи Богоев, Глигор Дудин, Пано Мисков, Пето Бошков, Борис Филипов, Павле Ангов, Павле Бахчеванчието, Доно Мајсторот и др. Еден ден Александар Станоев го повикал Камчев заедно да отидат кај војводата Добри Даскалов. За време на таа средба Даскалов и Станоев му предло-

³⁾ Истото, стр. 82.

⁴⁾ Поопширно за животот и дејноста на знаменитиот тиквешки војвода види: Диме Боев, Добри Даскалов, Тиквешки војвода, Народна библиотека „Феткин“, Кавадарци, 1969.

^{4а)} Н. К. Майски, цит. труд, стр. 84.

⁵⁾ Познат македонски револуционер и војвода од Тиквешкијата, еден од ретките интелектуалци во тој крај со завршена гимназија во Солун.

жиле на Камчев да се согласи да влезе во раководството на неготинскиот револуционерен комитет, како и да го преземе војводството на неготинската месна чета⁶⁾.

Четата со која раководел Тодор Камчев била екипирана со комитски алишта и вооружена со мартинки и берданки. Добри Даскалов на Камчев му подарил нагантов револвер, со кој подоцна биле снабдени и останатите негови другари. Како најглавна работа на месните чети била давањето содејство од двете страни на Вардар при преминувањето на четите од и за Бугарија. За таа цел биле организирани селата Каланово, Липа, Патрик и Цидимирци од левиот брег на Вардар, а од десниот брег селата: Коријата, Кикоричани и Дуброво, при што биле создадени два канали: едниот бил од селата Липа — Дуброво — Неготино, а другиот од селата Патрик — Цидимирци — Коријата или Неготино. Преку тие канали не само што преминувале четите, туку се пренесувало и оружје за Западна Македонија. Низ тие канали минале и четите на Тома Давидов, Крсто Бугаријата, Јован Пашата, Георги Касапчето, Јордан Пиперката и др. Најинтересно било преминувањето на четата на Борис Сарафов, која се состоела од 83 четници и со себе носела 25 товари оружје и варивни материјали⁷⁾.

Тиквешкијата не зела учество во востанието од 1903 година од тактички причини: прво затоа што христијанското население не било вооружено, а муслиманското било вооружено до заби, и второ, затоа што четата на Петар Јуруков била малубројна, составена само од 15 четници⁸⁾. Во тоа време четата на војводата Јуруков била откриена од познатиот потерција Селим Чауш кај селото Раец. Во судирот тројца од потерциите загинале, а од четата загинал само Ефчо Галев од Кавадарци⁹⁾. За време на востанието турските власти во Тиквешкијата испратиле војска, која се состоела од илавета — многу лоши Турци од Тетовско. Населението било подложено на зулуми и пљачкосувања, Петар Јуруков заминал за Бугарија.

Во текот на 1904 година во Тиквешко пристигнала четата на Добри Даскалов¹⁰⁾, која била примена со голема радост. При влегувањето се судрила со турската војска кај селото Ресово, каде што и загинал еден од нејзините четници Ване Стефанов, а Лазо Ридов Асијата бил ранет. Зиме четата се нас-

⁶⁾ Никола Киров Майски, цит. труд, стр. 85.

⁷⁾ Истото, стр. 86.

⁸⁾ Истото, стр. 87.

⁹⁾ Војводата Петар Јуруков бил мошне популарен и сакан меѓу народот.

¹⁰⁾ Добри Даскалов (1884—1912) неустрашив војвода од Кавадарци за кого илинденецот Коста Дабижа од Крушево забележал: „... Добри беше сила човек. Лично го познавам. Од него се плашеше и Истанбул и Софија — Абдул Хамид и Фердинанд. Добри е Сандански за Тиквешкијата. Добри е тиквешки Питиу Гули и Никола Карев едновременно“. Овие зборови се употребени како мото во книгата на Диме Боев „Добри Даскалов, Тиквешки војвода“, цитирана во заб. 4.

танувала во Неготино и Кавадарци како и во селото Баташа, а кога ќе пукнела пролетта четата заживувала во гората.

Пролетта 1905 година Даскалов побарал да ги запознае месните чети со условите на животот на илегалните чети, и наредил сите месни чети да стажираат по 20 дена на планината Кожув. Месните чети се сретнале со четата на Добри Даскалов кај месноста „Чатино“, каде што Камчев ја имал честа да се запознае со војводата Даскалов како и со своите ученици од селото Клиново. Групата на Т. Камчев се состоела од следните четници: Доно Мајсторот, Павле Бахчованцивчето, Пандо Попдимков и Герасим Мантев. Како четници, кон четата на Камчев, покрај споменатите неготинци се приклучиле и некои селани од околните села¹¹⁾.

Откако се сретнале сите заедно со Даскалов, бил организиран натпревар во стрелање каде што Камчев се покажал како најдобар стрелец¹²⁾. Добри Даскалов со четите се приближил и кон Гевгелиско каде што се сретнал со четата на Аргир Манасиев, продолжил и до Воден и потоа Камчев со својата чета се вратил во Неготино. По враќањето на четата на Камчев во Неготино, од Бугарија пристигнала и четата на Пешо Самарџиев, која исто така имала можност да се сретне и со четата на Добри Даскалов. Откако Пешо Самарџиев го заземал својот реон, Добри Даскалов решил да замине за Бугарија. Во знак на признание на четата на Добри Даскалов, Александар Станоев¹³⁾ „одржал високопатриотски говор и изразил срдечна благодарност од името на Тиквешката околија на војводата Даскалов, чии што добри особини го издигнале високо и му пожелал повторно да се врати меѓу Тиквешаните, со кои ќе се бори за слободна Македонија, која ќе послужи како обединителна алка меѓу балканските народи и држави во рамките на идна БАЛКАНСКА ФЕДЕРАЦИЈА“¹⁴⁾.

Војводата Добри Даскалов лично и на свечен начин го подарил својот нагантов револвер на војводата на месната чета Тодор Камчев во знак на благодарност за неговата револуционерна дејност. За време на војводството на Пешо Самарџиев Тиквешката била во расцутот на својата револуционерна дејност. Пренесувањето на четите и материјалите преку Вардар се вршело брзо и мошне ефикасно.

На една конференција меѓу околинскиот војвода и градското раководство било донесено решение да се свика конгрес на луѓето од Организацијата од Околијата, со цел да се стави крај на хаосот и да се создадат услови за правилно вршење на организационата дејност. За таа цел до раководството било доставено следново писмо:

¹¹⁾ Н. К. Майски, цит. труд. стр. 88.

¹²⁾ Истото, стр. 88.

¹³⁾ Александар Станоев бил близок соработник и другар на Тодор Камчев.

¹⁴⁾ Н. Киров Майски, цит. труд, стр. 89.

„До Околистото Началство во Војново“,

Околистото Илегално Началство, заедно со управното тело на Лозен, се собравме на совет (2 март, 1905 г.) и го констатиравме следново: целиот наш реон испаднал сосема слабо подготвен за сериозни акции.

Меѓу повеќето причини, коишто до некаде можат да ја оправдуваат таа положба, ние забележавме и такви, коишто заслужуваат осуда.

1. Војново е многу деморализиран град и неговото лошо влијание се проширува во околицата, а началството (Војновското) не покажало ниту иницијатива, ниту енергија да го поправи градот и да го поттикне реонот напред... Со многу факти ние можеме да го докажеме нашето гледиште за Војново — и ќе ни се олесни, ако не убедите, дека грешиме во тоа.

2. Вооружувањето на реонот е сосема слабо.

3. Ефективата на илегалните сили е мала, а потребата од неа е многу голема.

4. Односите на реонот со соседните реони се речиси никакви.

5. Со сериозните подготовки, што настануваат насекаде во нашата татковина, должни сме и ние со нив да одиме паралелно.

Советот реши: во најскоро време да одржиме околист конгрес. На него да се постават следниве прашања:

1. Да го отстраниме и уништиме злото во Војново.

2. Да ги зголемиме или разделиме на четнички илегалните сили.

3. Да формираме центри.

4. Да најдеме начин за вооружување.

5. Да ги истакнеме сите средства, со кои правно ќе се определи реонот.

Забелешка прва. По согласност на конгресот, може да се разгледаат и други прашања, надвор од горните.

Забелешка втора. Денот и местото на конгресот ќе се определат од четата, а исто така четата да ги определи и селата, коишто ќе испратат претставници на конгресот.

Лозен, 4 март 1905 год.

Потпишани КАИ и АХИЛ¹⁵⁾

Конгресот се одржал на 6 мај 1905 година, на Ѓурѓовден, кога и започнувал тридневниот панаѓур во Кавадарци на кој доаѓале луѓе од целата околица за да продаваат добиток што тогаш ја имало во изоболство: овци, кози, говеда. Тука доаѓале трговци дури од Солун и Битола. На конгресот присуствувал војводата Пешо Самарџиев со неколкумина свои чет-

¹⁵⁾ Војново е псевдоним на Кавадарци, Лозен на Неготино, КАИ — на Александар Станоев и АХИЛ — на Тодор Камчев.

ници, и претставници на сите селски револуционерни комитети на околијата како и Александар Станоев и Тодор Камчев од Неготино¹⁶). Од Кавадарци биле поканети да присуствуваат претставници на двата лагера, за да се разбере хаосот што постоел во Организацијата. За конгресот работеле и две девојки — Аспасија Христова, која подоцна се омажила за Тодор Камчев и Марија Недкова. И двете биле блиски, како сосетки, и му биле роднини на Лазар Попатанасов, во чија кука се одржал конгресот. Во Околистото раководство конгресот ги определил Александар Станоев и Тодор Камчев од Неготино и Глигор Дуката од Ваташа. Архивата и печатот биле доверени на Александар Станоев, поради што и околисткиот центар бил пренесен во Неготино.

Летото 1905 година се одржал и Рилскиот Конгрес¹⁷) на ВМРО. На конгресот се донело решение Централниот комитет на Организацијата повторно да остане во Солун. За членови на Централниот комитет биле избрани: Александар Станоев, Христо Чолакот, Георги Мончев и учителите Раков и Димитраков. Пред да замине за Солун, за да го преземе своето ново место, Александар Станоев, во согласност со околисткиот војвода Пешо Самарџиев, архивата и печатот на Тиквешкиот Околистки комитет му ги доверил на Т. Камчев.

Во Гевгелиско и Тиквешко се појавила и чета на одметници кои не сакале да ги почитуваат целите на ВМРО. Водач на таа група бил Јован Радијалијата. Подоцна тој загина во Турците откако бил опсаден во една колиба близу неговото село. По неговата смрт двајца од неговите четници се приклучиле кон Организацијата со ветување дека верно ќе ѝ служат и ќе се потчинуваат на нејзините наредби. Меѓутоа, подоцна еден од нив по име Дино од с. Дарчевица од заседа го убил војводата Пешо Самарџиев¹⁸).

Со загинавањето на војводата Самарџиев единството во четата се нарушило. Дел од нив заминале во Бугарија, а дел на патот за Бугарија загинаваат во Малешевско.

Пролетта 1906 година во Тиквешко со нова чета се враќа војводата Добри Даскалов. Четниците од четата на П. Самарџиев кои не заминале во Бугарија се присоединиле кон оваа чета.

Во тоа време во Софија бил организиран Централен комитет од врховистите Сарафов и Гарванов. Тој комитет почнал да испраќа пропагатори во Македонија, со цел да ги привлечат

¹⁶ Главни организатори на овој конгрес биле Александар Станоев и Тодор Камчев.

¹⁷ Поопширно за Рилскиот општ конгрес на Организацијата види: Историја на македонскиот народ, книга втора, Скопје (1969) стр. 280—284.

¹⁸ Војводата Пешо Самарџиев е роден во Неготино. Убиен е од платен убиец од врховистите на 12 јули 1906 година од заседа меѓу Копришница и Клисуре.

тамошните револуционери кон делото на врховизмот. Таков пропагатор испратен од Бугарија во Тиквешко бил поранешниот ваташки учител Петар Хаџи Јорданов. Во Неготино тој се сретнал со Т. Камчев и побарал да се сретнат со војводата Д. Даскалов. Откако Даскалов ја ислушал целта и желбата на П. Х. Јорданов за идејата на врховизмот му одговорил:

„— Да ја прифатиме каузата на врховизмот при соблазнителни предлози — тоа се бара од нас. Ние, сепак, не можеме да го прифатиме вашиот предлог од проста причина, што тоа, што Бугарија ни го предлага нам, истото ќе ни го предложат и заинтересираните балкански држави Србија и Грција. Тоа пак од своја страна го повлекува самото по себе и нашето расцепување, како последица од кое што ќе се појави ДЕЛБА на Македонија. Не! Тоа означува и мешање во нашите работи и ние нема да дозволиме мешање во нашите работи на која и да е балканска држава. Кажете им на тие што ве испратиле, дека ние сме против ДЕЛБАТА на Македонија, дека ние сме против секакво присоединување на цела или на одделни делови на Македонија кон било која балканска држава и дека наша девиза е МАКЕДОНИЈА НА МАКЕДОНЦИТЕ. Тоа ви го кажувам јас од мое име, од името на раководството на Тиквешката околија, кое што стои пред вас и од името на сите револуционерни сили во нашиот светол роден крај!“¹⁹⁾

Тодор Камчев во улогата на заменик на Александар Станоев, кој во тоа време бил во Солун, му дал одговор и на Оровчанин: „Ако вашата мисија е таа, излишно е повеќе да се прикажува на таа тема, зошто ние преку Петар Хаџи Јорданов им дадовме до знаење на врховистите, дека ние сме ЦЕНТРАЛИСТИ и никакви материјални средства не можат да нè натераат да ја промениме каузата на ослободителното македонско дело. Тоа ви го велите и вам и како такво, го сметаме прашањето за завршено и ве молиме да го напуштите нашиот реон, за да се избегнат непожелните непријатности и сложени околности. Ако наспроти тоа наше категорично предупредување вие се обидете да ни влевате врховизам во нашата револуционерна околија и ни ја дезорганизирате Организацијата, Ви јавувам, дека веднаш ќе пристапам кон вашето лично и на вашите другари обезоружување, и за да не пролеваме братска крв, ќе ве испратиме под конвој назад, од таму од каде што и дојдовте“²⁰⁾. Потоа Оровчанин го напуштил Тиквешко и заминал за Штипско, но повеќе не направил обид за пропагирање на врховизмот во Тиквешко.

Покрај врховистите, како опасност за македонските борци биле и новоформираните групи од легални воени и цивилни Турци кои што пустошеле и имале за цел да ги убиваат чле-

¹⁹⁾ Никола Киров Майски, цит. труд, стр. 96.

²⁰⁾ Истото, 96—97.

новите на Организацијата и комитите во овој крај. За тие убиства и зулуми што ги вршеле воените и цивилните Турци врз христијанското слободољубиво население биле известени и европските претставници при Хилми паша. Затоа било потребно да се извршат реформи во Македонија, со цел да се подобри положбата на населението.

Хуриетот во Македонија бил прогласен на 7 јуни 1908 година. Веднаш потоа, по веста за хуриетот, Во Неготино бил импровизиран митинг и бил објавен хуриетот на целиот град. По митингот Енвер-беј им наредил на Неготинци од негово име да отидат во Кавадарци и да го објават хуриетот, а тој заминал за станицата Криволак и со воз пристигнал во Солун и го објавил хуриетот, а Нијази-беј истото го извршил во Битола. Во тоа време Добри Даскалов собрал чета во Бугарија и тргнал за Тиквешијата, но хуриетот го затекнал кај Царево Село²¹⁾ и оттаму бил принуден со своите четници да пристигне во Неготино во цивилна облека.

По хуриетот сите чети го оставиле оружјето и се оддале на други мирновременски работи. Некои од нив станале и службеници. Таков е случајот со Добри Даскалов. Тој бил назначен за помошник горски управник во Тиквешката каза и имал за задача да ја маркира боровата шума за сечење и за изготвување дрвен материјал. По силата на воведената конституција, требало да се изберат народни претставници, што требало да ги изработат конституционите закони за целата Отоманска империја, вклучувајќи ја и Македонија. Во врска со изборите, во Македонија се појавиле две партии: *Клубистичка*, партијата на конституционите клубови, што била рожба на бугарскиот врховизам и *Централистичка*, организирана од централистичкото крило на серчани. Тиквешијата и воопшто Солунскиот округ за свој претставник го избрале централистот Димитар Влахов од Кукуш²²⁾.

Сепак, хуриетот не можел да ги задоволи барањата на жедните за слобода и сестран напредок Македонци, и поради тоа незадоволство повторно се појавиле илегални чети, кои започнале борба со Младотурците како поробувачи на Македонија. Така на пример Х. Чернопеев, кој бил централист во крилото на Јане Сандански, го зел оружјето и се настанил во својата стара револуционерна околија Струмичко, во Прилепско се појавила четата на Милан Ѓурлукот, а во Штипско, со својата чета пристигнал Лазар Фертикот. Милан Ѓурлукот имал наредба од врховистите од Софија да го убие Добри Даскалов,

²¹⁾ Денешно Делчево.

²²⁾ Тодор Камчев имал прилика на неколку пати да се сретне со Димитар Влахов.

како централист²³⁾. Добри Даскалов претставувал олицетворение на пример со чиста определба во служба на својот народ, во служба на општото добро, потиснувајќи ги сите лични моменти од својот живот. Враќајќи се од Солун, со цел да направи очајнички напори да се доведе до крај политичката борба на Организацијата, што ја разнишувале спомнатите фракции, бил убиен од грб од Крсто Ристов Кимов од селото Грбовец, бивш комита во четата на Добри Даскалов, инаку платен убиец од Тодор Александров²⁴⁾. Овој трагичен настан се случил во едно јулко попладне, 1912 година.

Сојузените Бугари, Срби, Грци и Црногорци како резултат од Балканските војни²⁵⁾ ја извршиле и делбата на Македонија. Бугарите ги зазеле местата до Чаталпа, Србите до Дурацо, Црногорците го зазеле Скадар, а Грците — Солун²⁶⁾. Турското ропство во Македонија било заменето со друго, уште понесносно. Што направија соседните балкански држави со Македонија, тоа е веќе познато. Еве како Мајски го пренесува сфаќањето на Тодор Камчев за делбата на Македонија:

„... Тоа што правителствата на соседните балкански држави ѝ го сторија на Македонија е историја, што се знае и која Македонија за век и векови нема да ја заборава, зошто во случајот браќата ја ослободија од турско ропство и ѝ направија братски јарем, откако претходно си ја поделија и се погрижија да го денационализираат населението и да ја обезличат... Да го избришат од картата името МАКЕДОНИЈА, кое со векови не успеале да го избришат и кога денешна Македонија половина век води епски борби за своето ослободување и преку ИЛИНДЕН И КРУШЕВО го посочи спасителниот пат на своите БАЛКАНСКИ БРАКА—НЕБРАКА за разумен политички, културен и стопански живот... Дали си прават сметка престапниците, кои го бришат името на Македонија и го отфрлаат празнувањето на Илинден, оправдувајќи се, дека тоа бил христијански празник и дека неговото дело било БУРЖОАСКО? Дали разбираат тие безумници каква тешка историска одговорност им тежи на грбот и на нивната совест? Или тоа се луѓе без совест и без национална гордост и сознание?“²⁷⁾.

По хаосот што настанал во Тиквешијата како резултат на доаѓањето на српските власти, голем број Неготинци заминале за Радовиш, а оттаму преку Кочани, Пехчево и Царево Се-

²³⁾ За убиството на омилениот тиквешки војвода покрај Диме Боев во својата гореспомената книга, на мошне впечатлив начин дава опис и Верољуб Андоновски во својата книга под наслов „Предавства и политички убиства“, НРИО „Наш весник“, Куманово, 1983, стр. 165—167.

²⁴⁾ Верољуб Андоновски, цит. труд, стр. 166.

²⁵⁾ Поопширно за ова види: Историја на македонскиот народ, книга втора, Скопје (1969), 355—364.

²⁶⁾ Н. К. Майски, цит. труд, стр. 104—205.

²⁷⁾ Истото, стр. 108.

ло се префрлиле во Горна Џумаја²⁸). Во Горна Џумаја неготинските бегалци се измешале со бегалци од Кукуш, Дојран, Струмица и други (нападнати од *Грци* и *Срби*) градови и околии. Најредниот ден сите бегалци тргнале за Дупница²⁹). Во Дупница се сретнале и со други бегалци од цела Македонија. Дворовите на црквите и училиштата, како и приватните дворови, биле целосно настанети со бегалци. Сред нив, како и сред граѓаните, настапил ужас: се појавила колера која покосила многу народ. Кога го виделе тоа, Неготинчаните преку Радомир се прибрале во Софија. Во Софија неготинските бегалци биле настанети во разни училишта. Но, и таму не нашле мир и биле принудени со маки да дојдат до насушната корка леб. Дел од бегалците решиле по кусиот престој во Софија и бегалските маки повторно да се вратат во својот крај. Во групата што тврдо решила да се врати назад се приклучиле: Тодор Камчев, Пано Ставров, Вано Бухот, Петре Атанасов, Методи Гошев Богев и други³⁰). Заедно со Глигор Перждевчето³¹) дружината тргнала во Кустендил, а оттаму преку Царево Село, Винаца и Кочани пристигнале во Штип, каде што ноќевале. Наредниот ден пристигнале во Неготино. Веднаш по нивното пристигнување, општинскиот началник Жика Видаковиќ ги повикал на разговор во Општината, со цел да ги убеди да бидат лојални на новата власт.

Завршувајќи ги биографските белешки за Тодор Камчев, Мајски опишува и еден настан кој предизвикал трагедија во неговото семејство. Имено, кога голем дел од населението бегало од новата власт, Камчев, син му и ќерка му го преминале Вардар и дошле во Штип, каде што престојувале додека се нормализирала положбата. Жената на Т. Камчев со неговата друга сестра од Кавадарци се упатиле кон Кожув Планина и се настаниле во селото Конопиште очекувајќи подобрување на положбата во нивниот крај, за да можат повторно да се вратат дома. Кога дошол татко му на Тодор Камчев во Неготино, кога ја видел својата кука опожарена, и бидејќи не знаел каде е син му Тодор, со снаата и двете внучиња, многу се растажил и од мака починал.

И тој како и многумина македонски идејни дејци и револуционери дел од својата дејност ја обавувал сред македонската емиграција во Бугарија, каде што и умрел 1963 година во Софија.

Тодор Камчев е еден од ретките тиквешки и македонски војводи и револуционери, кој целиот свој живот му го посветил на македонското дело. Неговата просветителска и револуционерна дејност оставиле траги низ сите места во Тиквешки-

²⁸) Истото. стр. 111. (Денешен Благоевград).

²⁹) Денешно Станке Димитров.

³⁰) Н. К. Майски, цит. труд, стр. 113.

³¹) Истото, стр. 113.

јата, и пошироко, каде што учествувал и политички делувал. Од момче израснат во сиромашно занаетчиско семејство, станал учител, револуционер и војвода и во текот на целиот живот останал верен на својот народ и идеал — да доживее да ја види Македонија слободна. Другарувал со знаменити револуционери и војводи како што се Добри Даскалов, Пешо Самарџив, Петар Јуруков и други, секогаш наоѓајќи се во првите редови на Организацијата во Тиквешјата. И не случајно се здобил со огромни симпатии секаде каде што работел, организирал, будел и дејствувал. Затоа тој бил мошне популарен кај широките народни маси. Меѓутоа, нашата историографија сè уште не му посветила внимание, бидејќи досега за неговата просветителска и револуционерна дејност ниту маргинално не е споменуван. И покрај тоа, тој останува бележит македонски културно-национален деец, иако дури сега неговото име се внесува во отворените страници на нашата историја.

Blagoj STOICHOVSKI

THE REVOLUTIONARY AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF TODOR KAMCEV

S u m m a r y

Todor Kamčev is one of the pleiade of Macedonian revolutionaries from the second half of the XIX and the first half of the XX century who is not known and who was not presented by our historiography up to now, though he is one of the most popular revolutionaries, voivodes and teachers in the Tikveš region and wider in Macedonia. ☺

He was born 1880 in Negotino in a poor but revolutionary family. He took his III class of the pro-gymnazium in Štip and because of the lack of teacher in the region he was appointed a teacher at the village of Barovo, and later on in Klinovo. Besides his educational activity T. Kamčev was engaged in preparing the wide masses for a mass struggle against the Ottoman oppression.

Later on he becomes a voivode (duke) for the region of Negotino heading a unit consisting of the following fighters: Dono Majstorot, Pavle Bahčovandžičeto, Pando Popdimkov and Gerasim Mantev. Later on, a lot of peasants from the neighbouring villages joined his detachment. He was a very good collaborator and fought with Dobri Daskalov, Petar Jurukov, Pešo Samardžiev and Aleksandar Stanoev, well-known Macedonian revolutionary and fighters for freedom from the region of Tikveš. His slogan was: MACEDONIA FOR THE MACEDONIANS. MACEDONIA IS NOT SERBIAN, NEITHER BULGARIAN, NOR GREEK.

After the fall of Macedonia under the Serbians, when a slavery was exchanged with another, he left his birth place and departed to Bulgaria engaging himself in the Tikveš and other Macedonian emigration group for the liberation of Macedonia as a whole together with all its three parts: Aegean, Vardar and Pirin part of Macedonia.

He was one of the rare Macedonian voivodes and revolutionaries who devoted all his life to the Macedonian liberation act. His educational and revolutionary activity left a deep trace in the Tikveš region and in Macedonia. That as why he was very popular among the masses. He died 1963 in Sofia.